

پس از ۸ سال بلا تکلیفی در روز ملی فرش
مرمت بازار تاریخی مشهد به پایان رسید

رفوی راسته بازار فرش

داشت و اخطارهای مکرری که نمایندگان بازار ثبت ملی شده از آتش نشانی دریافت کرده بودند، سال‌ها در انتظار تأیید طرح و اعتبار بود تا اینکه سرانجام در سال ۱۳۹۷ آغاز شد، اما باز هم اتمام آن هر سال به بهانه‌ای به تعویق افتاد و بالاخره امسال با همت مدیریت شهری در منطقه ثامن و همراهی کسبه پایان یافت. بیستم خرداد، روزی که به فرش اختصاص دارد، بهانه‌ای شد تا پایان دو فاز از پروژه مرمت بازار تاریخی فرش مشهد جشن گرفته شود.

ورودی باب الهادی در ابتدای بازار، زائران زیادی را به این سو می‌کشاند. اما قدمت و اصالت همیشه روی دیگری هم دارد و آن هم توجه به مرمت بخش‌های آسیب دیده در طول تاریخ است؛ آسیبی که یک بار در دهه ۴۰ دامن گیر این بازار شد و سقف چوبی آن را طعمه آتش کرد.

وجود بناهای مهمی مانند مسجد شاه (هفتاد و دو تن)، حمام شاه (مهدی قلی بیگ) و... در راسته بازار فرش، توجه به مرمت بازار را بیشتر آشکار می‌سازد. اما پروژه مرمت با همه اهمیتی که

نجمه موسوی کاهانی بازارها را قدیم قلب تپنده شهرها بوده اند و در این میان بازار فرش مشهد که قدمت آن به دوره تیموری بازمی‌گردد، یکی از بازارهای مهم ایران است که هنوز کسب و کار و تجارت، هر چند کم‌جان، در حجره‌های پررنگ و نقش آن جریان دارد. اهمیت این بازار، هم از منظر تاریخی و هویتی و هم از بعد مجاورت با حرم مطهر رضوی، تا جایی است که در بسیاری از سفرنامه‌ها به عنوان یکی از گذرگاه‌های اصلی زائران برای رسیدن به حرم از آن یاد شده است و هنوز هم تابلو

● بازار به دوره قاجار برگشت

مشاور احیا و مرمت بازار فرش مشهد درباره انتخاب دوره تاریخی که بازار بر اساس آن مرمت شده است، گفت: برای مرمت بازار سه دوره قابل ارجاع بود؛ یکی دوره تیموری که شواهد باستان‌شناسی و وجود بازار در دوره تیموری را تأیید می‌کند، ولی اطلاعات کافی از بازار در آن دوره وجود ندارد. دومین دوره ناصری (قاجار) است. در کتاب «مطلع الشمس» آمده است که ناصرالدین شاه قاجار در نخستین سفر خود به مشهد مشاهده می‌کند که سقف بازار فرو ریخته است و به مؤتمن السلطنه دستور می‌دهد سقف بازار را به شکل دارالخلافه ناصری بازسازی کند. آخرین شواهد از بازار تاریخی مشهد در دوره ولیان است که تخریب شد. اما تصاویری از آن در دست است که متوجه شدیم می‌توان مرمت بازار را بر اساس دوره قاجاری انجام داد.

ساسان نوروزی که تجربه کار در طرح حریم حرم مطهر رضوی، سازه‌های آبی شوش و تونل بلیتی، مرمت واحیای خانه پیشه‌وران، طراحی بازار سرشور و محله سرشور و همچنین تدوین حدود و ضوابط بافت تاریخی مشهد را در کارنامه کاری‌اش دارد، ادامه داد: در دوران پهلوی، بازار به دلیل آتش‌سوزی سقف آجری خود را از دست داده بود و با سقف چوبی و حلبی پوشیده شد و الگوی معاصر بازار را پدید آورد. با توجه به اینکه مستندات تاریخی از بازار دوره تیموری وجود نداشت، پیشنهادهای مرمت بر اساس بازار در دوره‌های پهلوی و قاجار تهیه شد و طرحی که بر اساس دوره قاجار (ناصری) بود، به تصویب رسید.

او با اشاره به راسته اصلی بازار، افزود: فازهای اول و دوم بر اساس طرح قاجاری تمام شد. ولی فاز سوم که به حرم، حمام و مسجد پیوند می‌خورد، هنوز ساخته نشده است. علاوه بر آن، در مراحل بعدی، سه گذر فرعی که به بازار متصل می‌شود، نیازمند توجه ویژه هستند که مهم‌ترینش گذر ثابت ضیایی یا کوچه حوض چهل پایه است.

● نقش اصالت بر سقف بازار

همه مغازه‌دارها به اندازه هادی ایرانی مشتاق اجرای طرح نبوده و نیستند و فقط می‌خواستند زودتر بساط کندن و ساختن را تمام شود تا بازار پاخور بهتری برای مشتری داشته باشد. یکی از کسبه که بابتی حوصلگی به تکاپوی کارگران نگاه می‌کرد، گفت: ما نه انشعاب آب و فاضلاب می‌خواهیم، نه ساختن بر اساس معیارهای تاریخی. فقط می‌خواهیم زودتر زمین را صاف کنند تا زائر راحت رفت و آمد کند و ما مشتری مان را داشته باشیم. به نظر می‌رسید گاریچی که باز حمت بسیار گاری پراز تخته فرش‌های سنگین را روی سنگ ریزه‌های کف بازار هل می‌داد هم فقط می‌خواست مسیرش هموار شود و نگاهش به طاق سقف نبود که به سبک قاجاری کار شده است و پنجره‌های حجره‌ها را که مانند دالانی زیبا چشم‌نوازی می‌کردند، نمی‌دید.

رضا مقدس زاده، از کاسبان قدیمی که از قبل انقلاب اسلامی در این بازار کسب و کاری داشته، با شروع پروژه حجره‌اش را تعطیل کرده است. اما هر روز برای دیدن هم صنفان قدیمی‌اش به بازار می‌آید. این پیرمرد آشنا با هنر، سقف را از نظر گذراند و نگاهش را به آجرهای دیوار دوخت و گفت: بازار باید دوباره ساخته می‌شد، اما مهم بود که قطور باشد. وقتی کار شروع شد، نمی‌دانستیم چقدر به هویت این مکان بهای می‌دهند. اما خوشبختانه اصالت در این طرح‌ها دیده می‌شود. بازار فرش مشهد در دنیا کم‌نظیر است و توقع کسبه هم این بود که با دقت و ظرافت و با کارشناسی تاریخی بازسازی شود. او با آرامش ادامه داد: هرکاری که انجام شود، تعدادی منتقد دارد و تعدادی طرف‌دار. بهتر است مدیران و کارشناسان به این حرف‌هایی اعتنا باشند و فقط خدا را در نظر بگیرند و کار درست را انجام دهند تا پول بیت‌المال حیف نشود.

● راه خطر باید بسته می‌شد

در روزی که آخرین پتک هابر سر سنگ ریزه‌های کف بازار فرود می‌آمد تا سنگ فرش نو برای سال‌ها در دل این گذر تاریخی ماندگار شود و مسیر همواری برای رهگذران باشد، به این بازار قدیمی سری زدیم. مالک آخرین مغازه بازار که پیش از رسیدن سنگ فرش به مغازه‌اش مجوز اتصال انشعاب آب را گرفته بود و کارگران مشغول کندن زمین جلومغازه‌اش بودند، گفت: من از اولین افرادی بودم که با اجرای طرح موافقت کردم. زیرا هم باعث ایمن شدن بازار بود و هم نواقص گوشه و کنار رافع می‌کرد. این بازار یک بار آتش گرفته بود و بعد از جریان پلاسکو هم چند بار آتشبار ایمن آمد. وضعیت سقف خیلی نامناسب بود و سیم‌های رها شده بین تیرهای چوبی، هر آن می‌توانست اتفاق تلخی را رقم بزنند. اما بعضی همسایه‌ها ایمان همکاری نکردند و مرمت بازار به درازا کشید. اگر کسبه همکاری می‌کردند، خیلی زودتر از این‌ها کار تمام می‌شد. هادی ایرانی که از چهارده سالگی کنار دست پدرش در همین بازار بزرگ شده است و حجره‌داری در همسایگی امام‌رضا (ع) را خوب می‌داند، ادامه داد: فاز اول از ابتدای بازار شروع شد و تا اولین فرعی آمد. قرار بود فاز دوم از این سمت بازار شروع شود. اما از همان مسیر ادامه پیدا کرد و سرانجام سنگ فرش به مغازه‌مارسید که اولین مغازه از انتهای بازار و نزدیک‌ترین به حرم هستیم. الان هم انشعاب آب را وصل می‌کنیم تا بعد از بتن‌ریزی به مشکل نخوریم.

